

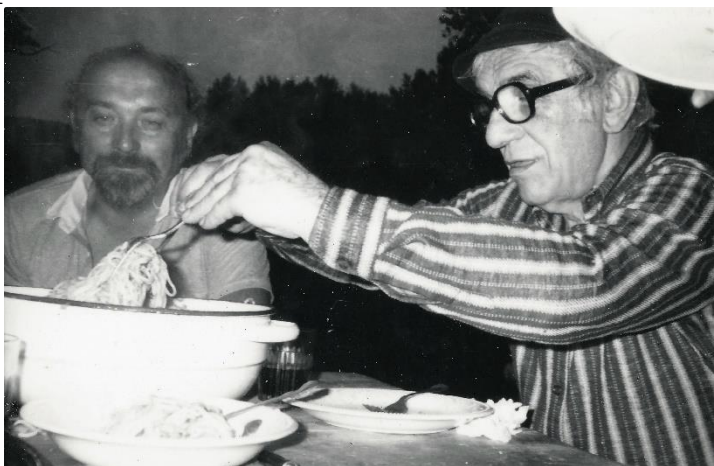
Sumonyi Zoltán

A kétbalkezes maffiózó

Amerigo Tot

Amerigo Tottal, magyarul Tóth Imrével Balatonfüreden találkoztam, Lipták Gáborék házában. Azaz, hogy találkozni már egy-két nappal korábban találkoztam vele, pontosabban láttam, még Tihanyban, a kiállítás megnyitóján, de akkor ott annyi ember tolongott, hogy nem csak a szobrászt, de a szobrokat is alig lehetett látni. Amiket láttam, azokról az volt az érzésem, hogy majd' minden szobor alapanyaga egy-egy kovács-üllő, azokból aztán, ilyen-olyan kitüremkedésekkel, máskor hézagos egymásra helyezésükkel vagy laposra kalapálásukkal alakulnak ki a robosztus fémszobrok, mint az *Őfelsége a kilowatt*, *A páros ürrepülés*, *A Föld szeme*, *A Föld füle*. De olykor még egy-két portré is, mint *A nyugalmazott birkózó* vagy *A külföldi tudósító*. Akkori ízlésem szerint talán csak egy művét láttam szobornak, a *Csurgói Madonnát*, mert azt külön megkerestem a tülekedők között, amikor Keresztury Dezső megnyitó beszédében elmondta, hogy azt a szobrot Amerigo Tot a szülőfalujának ajándékozta, és a szobrász születésnapján, szeptemberben fogja felszentelni Lékay bíboros a fehérvárcsurgói templomban.

Ez 1969-ben lehetett, mert azon a nyáron volt kiállítása Tihanyban, s onnan jött át Füredre, a hétvégeken mindig sok vendéget látó Lipták-házba, Éri István múzeumigazgató és Keresztury Dezső unszolására. Az 1969-es évben egyszerre sok minden szakadt az évtizedek óta Rómában élő szobrász nyakába:

Amerigo Tot makarónit főz Éri Istvánnal.

annak a tihanyi kiállításnak az anyagát a tavasszal megnyílt Múcsarnok-beli tárlat után szállították az egykori bencés kolostor kertjébe és termeibe, amit aztán ősszel tovább visznek Debrecenbe, majd Szegedre is; Huszárik Zoltán portréfilmet forgatott vele és megválasztották az Iparművészeti Főiskola tiszteletbeli tanárává. Akkor körülbelül ennyit tudhattam róla, vagyis annyit, amennyit a korabeli sajtóból, rádióból tudni lehetett. Meg persze még azt is, hogy 1949-ben ő nyerte meg a római Termini pálya-

udvar homlokzatára készítendő fríz pályázatát, ami aztán 1953-ban készült el. De ezt is csak az *Itália* című útikönyvben olvastam.

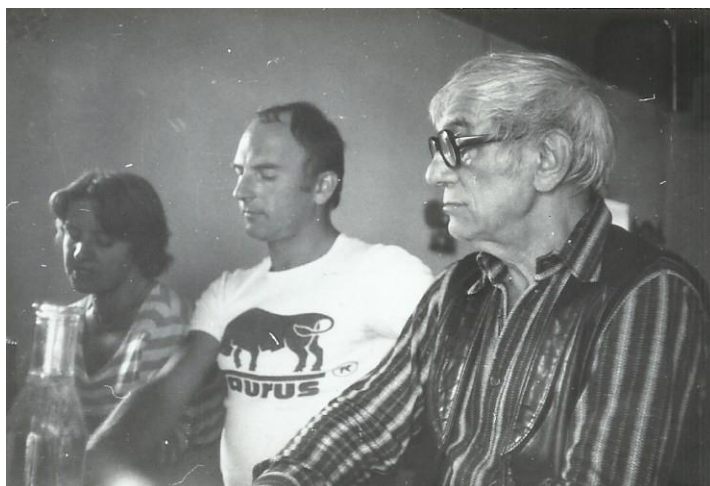
Amikor a kiállítás utáni szombat este Kereszturyval belépett a százéves Lipták-villa „elfogadó szobájába” – kékcsíkos ingben, fekete bőrmellényben, fekete sildes sapkában – Illyést, Németh Lászlóékat, Borsos Miklóst már régi ismerősként üdvözölte. Persze, ők is ott voltak a megnyitón, s miután a fiatalok csoportjának bemutatkozott – a kézfogása igazolta a szobrairól gondolt első véleményemet: erős kovácstenyere volt –, tehát miután mi is bemutatkoztunk, körülnézett.

– Amikor legutóbb itt voltam, találkoztam egy neves ortopéd sebésszel. Vitorláztunk is az Addio nevű hajóján. Úgy emlékszem, hogy valamelyik 1848-as miniszternek a leszármazottja volt. Mi van vele?

– Én vagyok! – lépett elő a hórihorgas Horváth Boldizsár, – ha kedved van hozzá, holnap is kimehetünk az Addioval.

*

Ezt az első találkozásunkat aztán a következő tiztizenkét évben még jónéhány követte, mert amikor Magyarországra jött, mindig elment Füredre is, a Lipták-házba, vagy elmentünk vele Szentbékállára Zimre Péterékhez, ahol Amerigo saját receptje szerinti szugót készített az olasz makarónihoz. És találkoztunk Pesten is, a Vigadó-beli kiállításán.

Szentbékállán Sas Magdival (később Kertész Magdi) és S.Z.-vel.

Most, hogy régi családi fotókat válogatva kezembe kerültek a füredi emléképek, mondtam, hogy Amerigo Totról is meg kellene írnom az emlékeimet. És néhány nap múlva Gábor fiam minden magyarázat nélkül elküldött egy beszkenelt idézetet.

„Eszébe jutott a kis magyar szobrász, akivel a Collegium Hungaricumban ismerkedett meg Waldheim révén. A szobrász gyalog jött Drezdából Rómába, a Via Flaminian jött be, azon az úton, amelyről gimnazista korában megtanulta, hogy ott vonultak be mindig észak felől a győzelmes idegenek. Azután ide ért fel az első este, a Gianicolóra. Megvárta, amíg a parkból mindenkit kikergetnek, és bezárják a kaput. Akkor átmászott a falon, és ott aludt egy bokorban, Róma fölött, lábánál a Város. Hajnalban felkelt, levetkőzött, és megfürdött az Acqua Paola medencéjében, a klasszikus vizekben. Így vonul be Rómába egy hódító. A kis

szobrászból talán nem lesz semmi, örök éhezés talán a sorsa és ki tudja, mi. És mégis hódító, csak a hadserege hiányzik, 'csak jószerencse, semmi más'. Az életútja mégis felfelé menő út, ha el is pusztul felfelé menet. Mihály útja lefelé vezet, ha túl is éli, ha mindent túlél, és nyugodt, unalmas öregségre jut is. Utunk irányát magunkban hordjuk, és magunkban égnek az örök, sorsjelző csillagok."

Csak az idézet végén láttam a kérdést a kis magyar szobrászról, hogy na, mit gondolok, ki lehet? Arra rájöttem, hogy az *Utas és holdvilág*ból való az idézet, de Szerb Antal kultikus regényét egyetemista koromban olvastam, hatvan évvel ezelőtt, nem emlékszem minden szereplőjére, s ha emlékeznék is, Szerb Antal nem írta le a nevét. „Pedig ismerted, párszor találkoztunk vele a 70-es években, Füreden, vagy Szentbékállán, talán még Pesten is” – mondta Gábor, amikor jeleztem, hogy nem tudom, mondja meg, szabad a gazda. Aztán a megtalált fotókról beugrott, hogy hát persze, Amerigo Tot volt az, aki olasz spagettit főzött nekünk a Káli medencében.

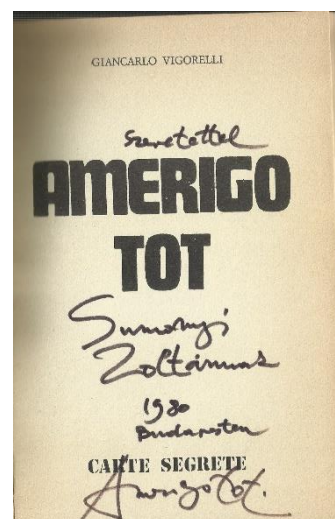
Tehát Szerb Antallal találkozott a Collegium Hungaricum-ban, a 30-as évek közepén, s amikor megjelenik az *Utas és holdvilág* 1937-ben, a kis Tóth Imre – akkor már Amerigo Tot – éppen kezdi begyűjteni nemzetközi sikereit. Tudott-e ezekről, s később, a következő hét évben megtudta-e szegény Szerb Antal, hogy mi lett a kis magyar szobrászból? Vagy nem tudta, hogy időközben Amerigo Totként emlegetik, s így nem azonosíthatta az egyre több és egyre jelentősebb megbízásokat teljesítő szobrászt

Maffiózó a Keresztapa II.-ben

a Rómába gyalogosan érkezővel? Ez a kérdés most már örökre fönnmaraad a levegőben, soha meg nem válaszolható. Így akartam befejezni az emlékidézést, a háború utolsó napjaiban még gyorsan agyonvert magyar író dodonai jóslatával, amely jóslat, legalább a *kis magyar szobrász* számára, a jó változat szerint teljesült.

Hanem néhány napja az egyik televíziós csatorna a *Keresztapa* című filmet vetítette. Harminc-harmincöt éve láttam, s emlékszem is majd' minden jelenetére, de gondoltam, belenézek, éppen csak a szereplők miatt. A második részben Al Pacino mellett feltűnik egy feketeöltönyös, fekete-

Dedikált könyv

kalapos marcona férfi, az új keresztapa egyik testőre. Erre a szereplőre nem emlékeztem, de mintha Amerigo Tot lenne. S ahogy egyre többször kerül premierplánba ez a szöveg nélkül, csak szemjárással és mimikával játszó félelmetes maffiózó, egyre biztosabb vagyok benne, hogy igen, hiszen ez Amerigo Tot! Michael Corleone csak egy hunyorítással jelzi, hogy indulhat, s a kalapos néma gyilkos ügyesen be is jut Hyman Rothnak, a Corleonék régi riválisának a szobájába. De mielőtt végezne Rothtal, elügyetlenkedi a lövést, így aztán őt terítik le egy géppisztoly-sorozattal.

A mindent szerencsésen túlélő *kis magyar szobrász* gyilkosnak kétbalkezes.

2025. augusztus 30.